

Tematski zbornik radova
MENTALNO ZDRAVLJE MLADIH

MENTALNO ZDRAVLJE MLADIH
Tematski zbornik radova

Univerzitet u Nišu
Filozofski fakultet
Studentski kulturni centar Niš
2016. godina

Recenzenti:

prof. dr Miroslav Krstić
doc. dr Nebojša Milićević

Glavni i odgovorni urednici:

prof. dr Bojana Dimitrijević
Aleksandar Blagojević

Urednici:

doc. dr Dušan Todorović
Milena Vujičić

Tiraž

100

Format

17x 24cm

Štampa

SCERO print

ISBN 978-86-7379-427-3

REDAKCIJA ZBORNIKA: **doc.dr Dragana Stanojević**, **doc dr Jelena Davidović Rakić**,
doc. dr Dušan Randelović (Filozofski fakultet Univerziteta u Prištini sa privremenim
sedištem u Kosovskoj Mitrovici), **prof. dr Miroslava Đurišić-Bojanović** (Filozofski
fakultet Univerziteta u Beogradu), **doc. dr Ivana Janković**, **doc. dr Miroslav Komlenić**
(Filozofski fakultet Univerziteta u Nišu)

UDK 159.942:003.383

316.776:004.738.5

316.77:364.624.4

Nikola Roy Chaudhury⁷

Fakultet za pravne i poslovne studije „Dr Lazar Vrkić“

PRIMENA I UTICAJ EMOTIKONA KAO SREDSTVA NEVERBALNE ELEKTRONSKE KOMUNIKACIJE, OTUĐENOST I VREMENSKE PERSPEKTIVE

Ideja ovog istraživanja polazi od toga da prilikom tekstualne elektronske komunikacije svoje emocije i neverbalne gestove pripisujemo emotikonima, da ih izraze umesto nas i samim tim skrivamo ili neadekvatno izražavamo svoja osećanja i facijalne ekspresije. Takođe, ako stvorimo naviku da emotikoni izražavaju emocije umesto nas, može doći do teškoća u izražavanju i prepoznavanju emocija prilikom neposredne komunikacije (licem u lice) i opšteg otuđenja u komunikaciji. Pored primene i uticaja emotikona, ovo istraživanje ispituje i koliko elektronska komunikacija utiče na otuđenost sa osvrtom na vremenske perspektive ispitanika. Polazi se od pretpostavke da elektronska komunikacija služi da bi zbližila ljude, a da pogrešno ponašanje tokom elektronske komunikacije uzrokuje otuđenost i teškoće u neposrednoj komunikaciji.

Ključne reči: emotikoni, otuđenost, emocije, internet, komunikacija

⁷ nikolaroy018@gmail.com

UVOD

Razvojem informacionih tehnologija i nastankom elektronske komunikacije otvaraju se nova poglavlja u izučavanju socijalnih interakcija. Način ponašanja u ovakvim, posrednim, međuljudskim komunikacionim odnosima postaje drugačiji u odnosu na direktnu komunikaciju „licem u lice“ pa se samim tim otvaraju mnoga pitanja u cilju dokazivanja i pronalaženja uzroka promene ljudskog ponašanja tokom elektronske komunikacije. Konkretno, ovo istraživanje se bavi problemom primene i uticaja emotikona kao sredstva neverbalne tekstualne elektronske komunikacije. „Za razliku od direktne komunikacije između sagovornika gde se veliki deo neverbalnih znakova iskazuje nesvesno, pri elektronskoj komunikaciji, ovi znakovi se upotrebljavaju svesno. Usled fizičke distance između komunikatora, tok razgovora može biti svesno iskontrolisan, bez mogućnosti otkrivanja osećanja, stavova ili mišljenja koji nesvesno mogu biti iskazani usled direktne komunikacije. Veoma je lako upotrebiti prigodan simbol za nepostojeći, lažni osećaj, jer nema mogućnosti da te znakove ospore znakovi „neverbalnog curenja“. Ovakva odlika komunikacije pruža široke mogućnosti sagovornicima za lažnim, odnosno skrivenim predstavljanjem“ (Milošević 2009).

Sveobuhvatno, ovo istraživanje izučava ljudsko ponašanje prilikom elektronske komunikacije sa detaljnijim ispitivanjem upotrebe emotikona i uticaja elektronske na neposrednu komunikaciju u pogledu eventualnog uzrokovanja pojedinih teškoća u iskazivanju emocija. Jednostavno rečeno, treba utvrditi da li to što je lakše iskazati i prepoznati emocije emotikonima tokom elektronske komunikacije može da nam oteža iskazivanje i prepoznavanje emocija tokom neposredne jer onda nema emotikona koji mogu da ih zamene.

Elektronska komunikacija

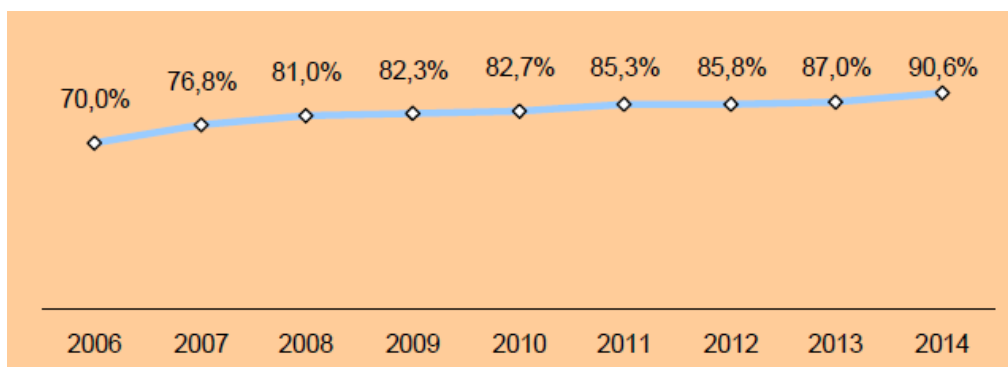
Čovek kao društveno biće, između ostalog, funkcioniše zahvaljujući interakcijama sa drugim ljudima. Od svog postanka ljudska rasa teži ka poboljšanju komunikacije. Od nastanka Gutenbergove galaksije do nastanka sajberspejsa (cyberspace), prošlo je jedva pet vekova, a za to vreme globalni društveni sistemi prevalili su put preko nekoliko društveno-ekonomskih

formacija (feudalizam, kapitalizam, socijalizam, informaciono društvo). Tehnološke inovacije u komunikaciji (saobraćaju i saobraćanju), proizvodnji (industriji), kulturi, politici, ekonomiji, strukturalno su inovirale kako sve podsisteme globalnog društva tako i sistem u celini. Moglo bi se reći da, s vremenom, informaciono-komunikacioni sistem postaje sebi svojstven podsistem svakog globalnog društvenog sistema, bez koga nije moguć opstanak celine (Milovanović i sar. 2005).

Tokom evolucije ljudskog društva elektronska komunikacija je prolazila kroz razne oblike i forme da bi od 1969. godine došlo do pojave ARPANET-a, prvog oblika internet komunikacije koji je stvoren pod kontrolom Ministarstva odbrane SAD. Danas, internet povezuje milijarde računara širom sveta na jedan nehijerarhijski način. Internet je proizvod spoja medija, računara i telekomunikacija. Međutim, internet nije samo proizvod tehnološkog napretka, nego takođe društvenih i političkih procesa, uključujući naučnu zajednicu, politiku i vojsku. Od svojih korena kao jedno neindustrijsko i neposlovno okruženje vezano za naučnu zajednicu, internet se vrlo brzo proširio na svet trgovine i poslovanja. Ipak, bilo je potrebno skoro 30 godina da se internet nametne kao tehnološka inovacija koja konstantno transformiše društvo i ekonomiju.

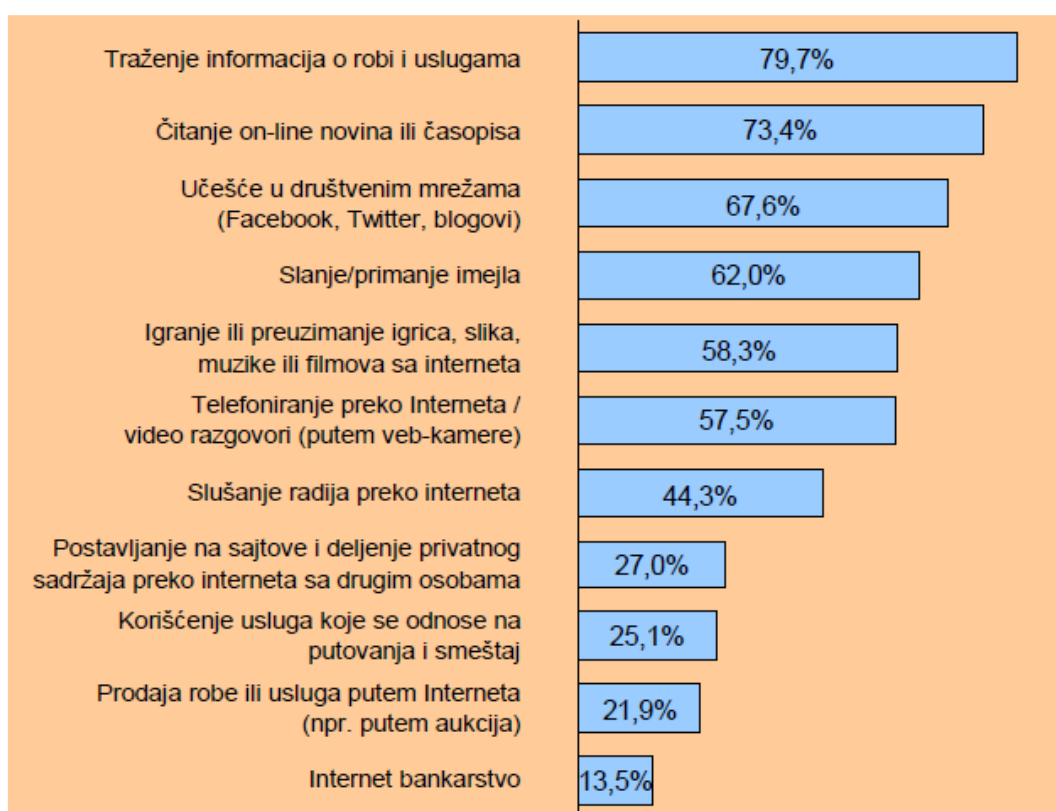
Prema istraživanju Republičkog zavoda za statistiku iz 2014. godine u Srbiji se za 8,4% povećao broj korisnika interneta u odnosu na 2013. godinu, za 15,3% u odnosu na 2012. godinu, a za 19,9% u odnosu na 2011. godinu. Na pitanje koliko su često, u proseku, koristili internet tokom poslednja 3 meseca, 84,6% ispitanika odgovorilo je: svakog dana ili skoro svakog dana (Vukmirović i sar. 2014).

U odnosu na 2013. godinu, broj lica koja su koristila mobilni telefon povećao se za nešto više od 110 000.

Grafik 1. Upotreba mobilnog telefona, Upotreba informaciono-komunikacionih tehnologija u Republici Srbiji, Republički zavod za statistiku, 2014.

Prema istom istraživanju ispitanici su u periodu od 3 meseca internet u velikoj meri koristili pored traženja informacija o robi i uslugama (79,7%) i za čitanja onlajn novina i časopisa (73,4%) kao i za učešće na društvenim mrežama kao što su Fejsbuk i Tviter (67,6%).

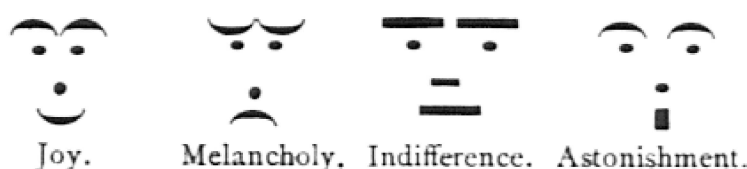
Grafik 2. Tipovi korišćenja interneta (u privatne svrhe) u poslednja 3 meseca, Upotreba informaciono-komunikacionih tehnologija u Republici Srbiji, Republički zavod za statistiku, 2014.

Elektronska komunikacija ima trend rasta i kod nas i na globalnom nivou, ako se pritom obrati pažnja i na razvoj tehnologije koji neprestano napreduje može se doći do predikcije da će čovečanstvo živeti u potpunoj tehnološkoj utopiji, ali se mora postaviti i pitanje da li će ta utopija uzrokovati i otuđenje u međuljudskim odnosima? Da li će ljudska rasa ono „ljudsko“ zadržati samo u svom imenu, a izgubiti sve svoje vrednosti i osobine? Ovo istraživanje je samo mali, ali značajan korak u želji da se dođe do odgovora na ova pitanja.

Emotikoni

Reč *emotikon* (eng. *emoticon*) je akronim od engleskih reči *emocija* (*emotion*) i *ikona* (*icon*). Emotikon se može definisati kao simbol sastavljen od znakova interpunkcije koji bi trebalo da prenese neku emociju u obliku ljudskog lica. Kombinacije znakova koji se ubacuju u poruke elektronske pošte ili poruke diskusione grupe koje predstavljaju osećanja ili raspoloženja koja nisu dovoljno dobro izražena u samoj poruci. Najpoznatiji emotikon je smeško (kalk), smajli (eng. *smiley*) ili smajlić [☺], simbol osmeha i sreće.

Američki likovni umetnik i tadašnji vlasnik reklamne agencije Harvi Bol osmislio je smajlija 1963. prilikom spajanja osiguravajućeg preduzeća sa manjom firmom, a sve u cilju oraspoloživanja zaposlenih uzrujanih ovim udruživanjem.

Joy.

Melancholy.

Indifference.

Astonishment.

Najstarija zabeležena upotreba emotikona bila je 1881. u američkom satiričnom časopisu

Pak (*Puck*). To su bile grafeme složene od pravopisnih znakova kojim se izražavaju smeh, iznenađenje, razočaranje, ljutnja. On je iznesen kao šaljiva dosetka.

Jednostavni znakovi ili simboli koji izražavaju osećaje i psihička stanja koriste se u pismenoj komunikaciji, kada se na jednostavan i lako razumljiv način žele preneti. Smajliji su posebno popularni u komunikaciji putem interneta, gdje se najviše i koriste. Na forumima se koriste da ublaže potencijalno uvredljive komentare.

Iako su emotikoni poznati još od ranije, prepoznatljive znakove složene od linearno poređanih pravopisnih znakova utvrdio je 19. septembra 1982. godine Skot Falman, američki informatičar. On je na Univerzitetu Karnedži melon u Pittsburgu predložio redovnu upotrebu ovih znakova, što je ubrzo i prihvaćeno.

Organizacija „Globalni jezički monitor“, sa sedištem u Teksasu, objavila je listu najpopularnijih reči engleskog govornog područja za 2014. godinu na osnovu analize društvenih mreža, blogova i 300.000 naslova u vodećim štampanim i elektronskim medijima.

Na vrhu liste je emodži (*emoji*). Ovaj pojam se odnosi na emotikone. Sličice koje danas koristimo najpre su postale popularne na japanskom internetu, odakle su se raširile po celom svetu. Danas postoje i animirani emotikoni kojima kaplju suze od smeha ili iz čaše šampanjca izbijaju mehurići. Ubedljivo je najpopularnija sličica crvenog srca, a čak 20 odsto najpopularnijih emotikona sadrže u sebi ovaj znak ljubavi. Sledi prikaz nekih emotikona.

Prikaz jednostavnih emotikona:

Tipografski smeško	Objašnjenje
☺	običan nasmejani s nosom
☹	običan tužni s nosom
☺	običan nasmejani bez nosa
☹	običan tužni bez nosa

Prikaz ilustrovanih emotikona:

<i>Smajli</i>	<i>Objašnjenje</i>	<i>Primeri pisanja</i>
	jednostavni smeško	☺ (: :] [: =) (= ☺ (-:
	zbunjeni emotikon	:S S: :/ :\ /: o_O O_O o.O O.O
	jednostavni tužni	☹): :[]: :()':
	šokirani emotikon	:O O: :o o:
	rugajući emotikon	:P q: :p :P
	sa velikim osmehom	:D :]] [[:
	ilustracija poljupca	:*

Otuđenost

Otuđenje ili alijenacija (lat. *alienatio*) je ključni pojam u filozofiji Hegela, Fojerbaha i dr. U filozofiji se govori o otuđenju čoveka od njegove sopstvene prirode i društva. Otuđenje u psihologiji je osećanje odvojenosti, usamljenosti. Usamljenost je vrlo teško i bolno iskustvo, iako ga svi doživljavamo, taj doživljaj se razlikuje među različitim ljudima, javlja se u različitim situacijama i ima različite uzroke i posledice. Usamljenost je negativno stanje, krajnje prazno, tužno. Biti usamljen ne znači biti sam, niti prisustvo drugih ljudi štiti od osećaja usamljenosti. Čovek može da bude osamljen, ali to ne znači usamljenost. Osamljenost je samo fizička samoća, usamljenost je duhovna samoća. Ovo osećanje često imaju osobe koje borave u kulturnom i socijalnom okruženju koje im je nepoznato, neprihvatljivo ili neshvatljivo. Pojedinaac može biti otuđen od društva ukoliko oseća da ga ono kontroliše itd. Osoba postaje samootuđena ukoliko ne može da razume ili prihvati sebe. Usamljenost nije u tome što smo sami, nego u tome što ne postoji ništa za čim čeznemo. Usamljeni ljudi imaju niže samopoštovanje od neusamljenih, skloni su depresivnim i anksioznim stanjima. Neugodna emocija s kojom kreću u interakciju, daje rezultat neprijateljskim raspoloženjem prema drugima, što naravno ne nailazi na odobravanje. U takvim situacijama, društvo takvu osobu odbacuje. Takvo socijalno iskustvo za posledicu ima povlačenje i potkrepljenje usamljenosti. Otuđenost – pojam koji naizgled može zvučati kao bezazlena prateća pojava novog, ubrzanog načina života, međutim, nesumnjivo je da upravo savremeni način života, praćen sve većim tehnološkim razvojem, ima za posledicu otuđenje od sveta i formiranje emocionalne ljuštore u kojoj smo sami sebi dovoljni. Milion različitih načina komuniciranja, spajanja i rastajanja, a zapravo znače samo jedno – sve veću izolaciju, gubitak prilika da se veze između ljudi zaista uspostave.

Televizija omogućuje milionima ljudi da slušaju istu šalu u istom trenutku, a da ipak ostanu usamljeni. Što je čovek više otuđen od svoje prirode to u pravilu manje može zadovoljiti svoje potrebe i tako naći opuštanje i pogodnosti. Generalno rečeno, otuđeni čovek se može prepoznati po tome što je gotovo permanentno pod stresom, on je svakako više nervozan nego opušten, više mrzovoljan nego zadovoljan, depresivan nego radostan bez obzira na to kakva su njegova dela ostvarenja.

Otuđenost ima bitnu ulogu u ovom istraživanju, jer, pored toga što se polazi od činjenice da neadekvatno korišćenje emotikona ima uticaja na prepoznavanje i iskazivanje emocija, ovo istraživanje pokušava da neadekvatno korišćenje emotikona dovede u vezu sa opštim otuđenjem ali i otuđenosti od nas samih i objasni da uzrok otuđenosti nisu savremene komunikacione tehnologije već način na koji ih čovek koristi.

Instrument koji je prilikom istraživanja upoređivan sa ostalim varijablama meri opštu otuđenost. Otudenost pojedinca od „njega samog“ nije verodostojno utvrđivati zbog toga što se hipotetički smatra da se ne može upotrebiti validan instrument na uzorku šire populacije već da „samootuđenost“ zahteva pojedinačnu kvalitativnu analizu. Bez obzira na to, *Test opšte otuđenosti* se pokazao dobrim instrumentom u ovom istraživanju kao varijabla opšte međuljudske otuđenosti.

Vremenske perspektive

Vremenska perspektiva se odnosi na značaj koji osoba u svojim mislima pridaje prošlosti, sadašnjosti ili budućnosti. Ispostavlja se da je stav prema vremenu veoma individualan i da se ne mogu ustanoviti dva identična stava prema vremenskim dimenzijama. Stavovi prema vremenu mogu varirati s obzirom na svoju direkciju i intenzitet. Oni mogu biti pozitivni ili negativni, veoma izraženi ili slabi. Zapravo, naš doživljaj prošlog, sadašnjeg i budućeg vremena je oblikovan našim emocionalnim stanjem, dominantnom vremenskom perspektivom i karakteristikama zajednice u kojoj živimo (Hornik i Zakay 2010).

U svojoj knjizi *The Time Paradox* Zimbardo i Bojd navode nekoliko tradicionalnih određenja vremenske perspektive naglašavajući da su naučnici koji su živeli i delovali u različito vreme, ipak polazili od veoma sličnog koncepta vremena. Tako je Viljem Džejms, otac američke psihologije definisao vremensku perspektivu kao znanje o prošlosti ili budućnosti, bliskom i udaljenom koje se uvek meša sa našim znanjem o sadašnjosti. Za Kurta Levina, oca socijalne psihologije, vremenska perspektiva je bila sveukupno psihološko sagledavanje i budućnosti i prošlosti koje se odslikavaju u sadašnjem trenutku osobe.

Zimbardo i Bojd iznose da vremenska perspektiva često predstavlja nesvestan lični stav koji svako od nas ima prema vremenu. U skladu sa tim stavom, neprekidni tok egzistencije može biti smešten u pet kategorija koje

našim životima daju smisao, sklad, značenje, uređenost. Kada mislimo i govorimo o prošlosti, to činimo u kategorijama prijatnih i neprijatnih uspomena. Nadamo se i iščekujemo budućnost delimično i u zavisnosti od toga na koji način se sećamo prošlosti. Istovremeno, živimo u sadašnjem trenutku, uz pokušaj da u njemu uživamo ili se bespomoćno predamo sadašnjosti koja nam je sudbinski dodeljena. Stav prema vremenu je obično naučen u kulturi u kojoj živimo. Formiraju ga i oblikuju porodica, vršnjaci, škola, mediji, ekonomski i socijalni status, religija, značajni životni događaji i iskustva. Kulture se međusobno razlikuju po dominantnoj vremenskoj perspektivi što je rezultat različitog vrednovanja prošlosti, sadašnjosti i budućnosti. Tridesetogodišnja istraživanja Zimbarda i Bojda su diferencirala pet glavnih vremenskih perspektiva: negativna prošlost, pozitivna prošlost, hedonistička sadašnjost, fatalistička sadašnjost i budućnost.

METODOLOŠKI OKVIR

Problem istraživanja

Treba ispitati kako se način komunikacije sa neadekvatnim izražavanjem emocija odražava na neposrednu, direktnu komunikaciju i da li je u vezi sa eventualnim teškoćama u izražavanju u prepoznavanju emocija tokom neposredne komunikacije. Takođe, u kakvoj je povezanosti sa otuđenjem, uzrastom i vremenskim perspektivama ispitanika. Jednostavno rečeno, treba utvrditi da li to što je lakše iskazati i prepoznati emocije emotikonima tokom elektronske komunikacije može da nam oteža iskazivanje i prepoznavanje emocija tokom neposredne jer onda nema emotikona koji mogu da ih zamene.

Cilj istraživanja

Opšti cilj

Istraživanje treba da utvrdi način izražavanja, prepoznavanja, kao i manipulisanja emocijama korišćenjem emotikona tokom tekstualne elektronske komunikacije, kao i da li se to odražava u vidu pojedinih teškoća u izražavanju i prepoznavanju emocija prilikom neposredne komunikacije.

Poseban cilj

Treba utvrditi u kojoj je meri povezana učestalost i adekvatnost korišćenja emotikona sa otuđenjem i vremenskim perspektivama, kao i povezanost vremenskih perspektiva sa otuđenošću.

Hipoteze istraživanja

Opšta hipoteza

Postoji statistički značajna, pozitivna korelacija između neadekvatnog korišćenja emotikona i otuđenosti.

Posebne hipoteze

H1. Postoji značajna pozitivna korelacija između neadekvatnog korišćenja emotikona i teškoća pri neposrednoj komunikaciji u izražavanju i prepoznavanju emocija.

H2. Postoji značajna pozitivna korelacija između učestalosti korišćenja emotikona i teškoća pri neposrednoj komunikaciji u izražavanju i prepoznavanju emocija.

H3. Postoji značajna pozitivna korelacija između otuđenja i svih dimenzija vremenskih perspektiva.

H4. Postoji negativna korelacija između učestalosti korišćenja sredstava tekstualne elektronske komunikacije i otuđenja.

Značaj istraživanja

Značaj ovog istraživanja se ogleda u tumačenju ljudskog ponašanja tokom elektronske komunikacije, utvrđivanju uzroka eventualnih promena u ponašanju, iskazivanju i prepoznavanju emocija i otkrivanju uticaja elektronske na neposrednu komunikaciju.

Uzorak ispitanika

Uzorak čini 235 ispitanika ispitanih putem onlajn upitnika. Od 235 ispitanika 60 (25,5%) je muškog, a 175 (74,5%) ženskog pola. Prosečna starost ispitanika je 23.60 godine sa standardnom devijacijom 8.004. Na osnovu kumulativnog procenta kontinuirana varijabla starosti ispitanika pregrupisana je u kategoričku sa tri kategorije starosti: 1. ispod 21. godine (137 ispitanika, 58,3%); 2. od 22. do 24. godine (50 ispitanika, 21,3%); 3. iznad 25 godina (46 ispitanika, 19,6%).

Varijable istraživanja

Osnovne varijable istraživanja:

- Starost ispitanika;
- Učestalost korišćenja sredstava tekstualne elektronske komunikacije;
- Učestalost korišćenja emotikona;
- Neadekvatno korišćenje emotikona;
- Teškoće pri neposrednoj komunikaciji u izražavanju i prepoznavanju emocija;
- Otuđenost
- Vremenske perspektive
 - a) Negativna prošlost
 - b) Hedonistička sadašnjost
 - c) Pozitivna prošlost
 - d) Budućnost
 - e) Fatalistička sadašnjost.

Merni instrumenti

Učestalost korišćenja tekstualne elektronske komunikacije i emotikona, kao i neadekvatno korišćenje emotikona i teškoće pri neposrednoj komunikaciji u izražavanju i prepoznavanju emocija ispitivani su pripremljenim skalama upitnika isključivo namenjenim za ovo istraživanje.

Varijabla otuđenost je operacionalizovana skorom na *Testu opšte otuđenosti*. Test se sastoji od 33 pitanja koja identifikuju otuđenost, a zadatak ispitanika je da na skali od 1 do 5 zaokruži stepen slaganja sa tvrdnjom (uopšte se ne slažem, ne slažem se, nisam siguran, slažem se, u potpunosti se slažem).

Upitnik Vremenskih perspektiva će se ispitivati standardizovanim *Zimbardovim upitnikom* (ZTPI; Zimbardo and Boyd 1999) koji su 2008. godine standardizovale dr Aleksandra Kostić i dr Jasmina Nedeljković. Upitnik sadrži 52 pitanja koja identifikuju vremenske perspektive: Negativna prošlost, Hedonistička sadašnjost, Pozitivna prošlost, Budućnost, Fatalistička sadašnjost.

Rezultati

Rezultati istraživanja biće predstavljene u tri celine kao stepen izraženosti, stepen učestalosti i korelacije merenih varijabli.

Stepen izraženosti varijabli

Tabela 1. Korišćenje sredstava tekstualne elektronske komunikacije

Odgovor	f	%
Da	232	99.1
Ne	2	.9
Ukupno	234	100.0

Od 234 ispitanika koji su odgovorili na ovo pitanje 232 (99,1%) ispitanika koristi sredstva tekstualne elektronske komunikacije, dok 2 (0,9%) ne koriste.

Tabela 2. Korišćenje emotikona prilikom tekstualne elektronske komunikacije

Odgovor	f	%
Da	228	97.0
Ne	7	3.0
Ukupno	235	100.0

Od 235 ispitanika koji su odgovorili na ovo pitanje 228 (97%) koristi emotikone, dok 7 (3%) ne koriste.

Tabela 3. Korisnost emotikona – da li emotikoni mogu na pravi način da prikažu izraz lica u određenom trenutku

Odgovor	f	%
Da	115	49.1
Ne	119	50.9
Ukupno	234	100.0

Zanimljiv podatak koji ide u prilog ovom istraživanju i njegovoj svrsishodnosti jeste da ni sami ispitanici nisu sigurni da emotikoni mogu na

pravi način da izraze njihov izraz lica u određenom trenutku. Od 234 ispitanika koji su odgovorili na ovo pitanje 115 (49,1%) smatra da emotikoni ne mogu na pravi način prikazati njihov izraz lica u određenom trenutku, dok 119 (50,9) smatra suprotno. Dakle, mišljenja su podeljena.

Tabela 4. Neadekvatno korišćenje emotikona

Varijabla	N	Minimum	Maksimum	AS	SD
Neadekvatni emotikoni	234	2.00	35.00	20.40	4.98

Varijabla koja meri neadekvatno korišćenje emotikona u proseku je izražena 20,41 sa standardnom devijacijom 4,983.

Tabela 5. Teškoće u izražavanju i prepoznavanju emocija u neposrednoj komunikaciji

Varijabla	N	Minimum	Maksimum	AS	SD
Teškoće licem u lice	234	14.00	45.00	27.98	4.96

Varijabla koja meri teškoće u izražavanju i prepoznavanju emocija u neposrednoj komunikaciji u proseku je izražena 27,98 sa standardnom devijacijom 4,961.

Tabela 6. Otudenost

Varijabla	N	Minimum	Maksimum	AS	SD
Otudenost	234	36.00	141.00	106.17	12.99

Varijabla koja meri otudenost u proseku je izražena 106,18 sa standardnom devijacijom 12,989.

Tabela 7. Vremenske perspektive

Varijabla	N	Minimum	Maksimum	AS	SD
Negativna prošlost	232	1.13	4.63	2.74	.72
Hedonistička sadašnjost	232	1.88	4.88	3.59	.49
Pozitivna prošlost	232	1.92	4.77	3.29	.57
Budućnost	232	1.82	4.45	3.36	.51
Fatalistička sadašnjost	232	1.00	4.25	2.27	.86

Varijabla koja meri vremensku perspektivu Negativna prošlost u proseku je izražena 2,74 sa standardnom devijacijom 0,723. Varijabla koja meri vremensku perspektivu Hedonistička sadašnjost u proseku je izražena 3,59 sa standardnom devijacijom 0,495. Varijabla koja meri vremensku perspektivu Pozitivna prošlost u proseku je izražena 3,29 sa standardnom devijacijom 0,574. Varijabla koja meri vremensku perspektivu Budućnost u proseku je izražena 3,36 sa standardnom devijacijom 0,513. Varijabla koja meri vremensku perspektivu Fatalistička sadašnjost u proseku je izražena 2,27 sa standardnom devijacijom 0,857. Na osnovu navedenih rezultata može se zaključiti da su ispitanici najviše vremenski fokusirani na hedonističku sadašnjost.

Stepen učestalosti varijabli

Tabela 8. Učestalost korišćenja tekstualne elektronske komunikacije

Odgovor	f	%
Minimum jednom u periodu od sat vremena	57	24.3
Minimum jednom u periodu od tri sata	79	33.6
Par puta u toku dana	89	37.9
Jednom u toku dana	10	4.3
Ukupno	235	100.0

Tabela 9. Najčešće korišćena sredstva tekstualne elektronske komunikacije

Odogovor	f	%
Sms	67	28.6
Mesindžere	114	48.7
Društvene mreže	44	18.8
I-mejl	9	3.8
Total	234	100.0

Tabela 10. Učestalost korišćenja emotikona kao sredstva tekstualne elektronske komunikacije

Odgovor	f	%
Nikad	1	.4
Retko	13	5.6
Ponekad	35	15.0
Često	82	35.0
Vrlo često	103	44.0
Ukupno	234	100.0

Na osnovu odgovora na predhodna tri pitanja možemo zaključiti da većina ispitanika koristi sredstva tekstualne elektronske komunikacije par puta u toku dana (37,9%) ili minimum jednom u periodu od tri sata (33,6%), pritom najčešće koriste mesindžere kao sredstva komunikacije (48,7%) i vrlo često koriste emotikone (44%).

- Sredstva tekstualne elektronske komunikacije najčešće koriste ispitanici starosti od 25 do 60 godina;
- Emotikone najčešće koriste ispitanici starosti ispod 21. godine;
- Neadekvatno korišćenje emotikona je najintenzivnije kod ispitanika starosti od 22 do 24 godine;
- Teškoće u izražavanju i prepoznavanju emocija pri neposrednoj komunikaciji najintenzivnije su kod ispitanika starosti od 22 do 24 godine;
- Otuđenost je najintenzivnija kod ispitanika starosti ispod 21. godine;
- Vremenske perspektive okrenute ka hedonističkoj sadašnjosti, pozitivnoj prošlosti i fatalističkoj sadašnjosti najintenzivnije su kod ispitanika starosti ispod 21. godine;
- Vremenska perspektiva okrenuta ka budućnosti najintenzivnija je kod ispitanika starosti od 25 do 60 godina.

Korelaciona analiza

Postoji vrlo niska, pozitivna i statistički značajna korelacija ($r=0.142$ Sig.=0.030) između varijabli otuđenosti i učestalosti korišćenja emotikona. Ove dve varijable rastu u istom smeru iz čega se može zaključiti da se učestalim korišćenjem emotikona povećava otuđenost.

Postoji niska, pozitivna i statistički značajna korelacija ($r=0,223$ Sig.=0,001) između varijabli otuđenosti i neadekvatnog korišćenja emotikona. Ove dve varijable rastu u istom smeru iz čega se može zaključiti da se neadekvatnim korišćenjem emotikona povećava otuđenost.

Postoji niska, pozitivna i statistički značajna korelacija ($r=0,234$ Sig.=0,000) između varijable koja meri učestalost korišćenja emotikona i varijable koja meri teškoće pri neposrednoj komunikaciji. Ove dve varijable rastu u istom smeru iz čega se može zaključiti da češćim korišćenjem emotikona postoji mogućnost javljanja poteškoća u verbalnom i neverbalnom prepoznavanju i izražavanju emocija tokom neposredne komunikacije (licem u lice).

Postoji srednja, pozitivna i statistički značajna korelacija ($r=0,403$ Sig.=0,000) između varijable koja meri neadekvatno korišćenje emotikona i varijable koja meri teškoće pri neposrednoj komunikaciji. Ove dve varijable rastu u istom smeru iz čega se može zaključiti da neadekvatnim korišćenjem emotikona postoji mogućnost javljanja teškoća u verbalnom i neverbalnom prepoznavanju i izražavanju emocija tokom neposredne komunikacije (licem u lice).

Postoji niska, pozitivna i statistički značajna korelacija ($r=0,285$ Sig.=0,000) između varijable koja meri teškoće pri neposrednoj komunikaciji i varijable koja meri otuđenost. Ove dve varijable rastu u istom smeru iz čega se može zaključiti da otuđenost može da se povećava ili smanjuje u zavisnosti od intenziteta teškoća u verbalnom i neverbalnom prepoznavanju i izražavanju emocija tokom neposredne komunikacije (licem u lice) i obrnuto, da se ove teškoće češće javljaju kod otuđenijih osoba.

Postoji niska pozitivna korelacija između varijabli vremenskih perspektiva (negativna prošlost, hedonistička sadašnjost i fatalistička sadašnjost) i varijable otuđenost. Takođe, postoji i srednja, pozitivna korelacija ($r=-0,460$ Sig.=0,000) između varijable vremenske perspektive pozitivna prošlost i varijable otuđenost. Korelacija između varijable vremenske perspektive budućnost i varijable otuđenost nije statistički značajna ($r=-0,104$ Sig.=0,116).

Varijable vremenskih perspektiva i varijabla otuđenost rastu u istom smeru pa možemo zaključiti da su ispitanici sa vremenskom perspektivom fokusiranom na negativnu prošlost, hedonističku sadašnjost, pozitivnu

prošlost i fatalističku sadašnjost otuđeniji od ostalih (koji su okrenuti budućnosti).

Otuđenost je najviše izražena kod ispitanika sa vremenskom perspektivom pozitivne prošlosti. Vremenska perspektiva ispitanika usmerena ka budućnosti je u niskoj korelaciji sa otuđenjem u odnosu na ostale pa ovaj rezultat iako nije statistički značajan navodi na razmišljanje da su možda ispitanici sa ovakvom vremenskom perspektivom manje otuđeni od ispitanika sa ostalim navedenim vremenskim perspektivama. Dok je statistički značajna, najmanja povezanost otuđenja je kod ispitanika sa vremenskom perspektivom fokusiranom na fatalističku sadašnjost ($r=-0,336$ Sig.=0,000).

Postoji vrlo niska, pozitivna i statistički značajna korelacija ($r=0,149$ Sig.=0,024) između varijable koja meri učestalost korišćenja emotikona i vremenske perspektive pozitivne prošlosti. Ove dve varijable rastu u istom smeru pa se iz toga može zaključiti da ispitanici sa intenzivnijom vremenskom perspektivom usmerenom na pozitivnu prošlost učestalije koriste emotikone tokom elektronske komunikacije.

Ostale varijable vremenske perspektive nemaju statistički značajnu korelaciju sa varijablom koja meri učestalost korišćenja emotikona.

Postoji visoka, pozitivna i statistički značajna korelacija ($r=-0,524$ Sig.=0,000) između varijable koja meri učestalost korišćenja emotikona i varijable koja meri neadekvatno korišćenje emotikona. Ove dve varijable rastu u istom smeru iz čega se može zaključiti da ispitanici koji češće koriste emotikone, koriste ih i neadekvatnije od ostalih ispitanika.

Skorovi skala koje mere otuđenost ($r=-.203$ Sig.=.002), učestalost elektronske komunikacije ($r=-.287$ Sig.=.000), učestalost korišćenja emotikona ($r=-.130$ Sig=.047), vremensku perspektivu negativne prošlosti ($r=-.181$ Sig.=.006) imaju negativne, niske, statistički značajne korelacije sa kontinuiranom varijablom starosti ispitanika. Iz toga možemo zaključiti da su ove skale izraženije kod mlađih ispitanika koji su, ako je sudeći po ovim rezultatima, otuđeniji od starijih ispitanika, češće koriste sredstva tekstualne elektronske komunikacije i emotikone, kao i da su okrenuti ka negativnoj prošlosti.

DISKUSIJA I ZAKLJUČAK

Značaj ovog istraživanja potvrđuje činjenica da od 235 ispitanika 99,1% koristi sredstva tekstualne elektronske komunikacije najčešće par puta u toku dana (37,9%) i to uglavnom upotrebljavajući mesindžere (48,7%), 97% koristi emotikone od čega 44% vrlo često, a pritom 49,1% smatra da emotikoni ne mogu na pravi način prikazati njihov izraz lica u određenom trenutku, dok 50,9 smatra suprotno. Može se zaključiti da ispitanici imaju podeljena mišljenja oko toga da li emotikoni na pravi način izražavaju naše emocije i facijalne ekspresije, a pritom u oko 50% slučajeva neadekvatno koriste emotikone i imaju teškoće pri neposrednoj komunikaciji. Ovi rezultati su dobra uvertira za ispitivanje navedenih hipoteza istraživanja.

Utvrđena je statistički značajna, pozitivna korelacija između ovih varijabli čime je hipoteza potvrđena. Potvrđivanjem ove hipoteze neadekvatno korišćenje emotikona se može smatrati kao eventualni uzrok otuđenosti. Prilikom tekstualne elektronske komunikacije emotikone koristimo kao simbole za svoje emocije i samim tim možemo proizvoljno upotrebiti bilo koji emotikon nezavisno od svojih emocija jer nema neverbalnog „curenja“ već automatski biramo facijalnu ekspresiju koju želimo da predstavimo simbolom bila ona adekvatna ili ne.

Utvrđena je značajna pozitivna korelacija između ovih varijabli čime je potvrđeno da neadekvatno korišćenje emotikona stvara naviku da emotikoni izražavaju emocije umesto nas pa se to odražava na neposrednu komunikaciju u vidu otežanog ispoljavanja i prepoznavanja emocija. Onda nema simbola koji bi mogli da se upotrebe i izraze emocije umesto nas pa se tu može dovesti u pitanje i stvaranje socijalne anksioznosti koja bi mogla da se ispita proširenjem ovog istraživanja.

Utvrđena je značajna pozitivna korelacija ovih varijabli čime je potvrđeno da i često korišćenje emotikona, bilo ono adekvatno ili ne, može stvoriti teškoće pri neposrednoj komunikaciji jer se učestalim korišćenjem emotikona smanjuje sposobnost prepoznavanja i izražavanja emocija u neposrednoj komunikaciji.

Ispitanici sa vremenskom perspektivom okrenutoj ka budućnosti manje su otuđeni za razliku od ostalih što se može tumačiti na različite načine. Jedno od tumačenja može biti da su ljudi okrenuti ka budućnosti ili racionalniji od ostalih ili vizionarski tipovi ličnosti pa samim tim i nisu

otuđeni jer nisu preokupirani mislima vezanim za sadašnjost i prošlost već planovima i ciljevima.

Na osnovu rezultata koji potvrđuju hipotezu o postojanju negativne korelacije između učestalosti korišćenja sredstava tekstualne elektronske komunikacije i otuđenja, može se nedvosmisleno zaključiti da nas elektronska komunikacija ne otuđuje, već zbližava. Ako bi se osvrnuli na prethodne hipoteze došli bismo do zaključka da je neadekvatno ljudsko ponašanje pri elektronskoj komunikaciji glavni uzrok otuđenja a da elektronska komunikacija ima samo ulogu koja se ogleda u prenošenju informacija.

Pored rezultata vezanih za ove hipoteze utvrđena je i značajna, pozitivna korelacija između otuđenosti i teškoća pri neposrednoj komunikaciji što govori o uzajamnoj povezanosti ovih pojava ali i vodi ka zajedničkom uzroku – neadekvatnom korišćenju elektronske komunikacije. Teškoće pri neposrednoj komunikaciji su najizraženije kod ispitanika sa vremenskom perspektivom negativne prošlosti, a otuđenost je najizraženija kod ispitanika sa vremenskom perspektivom pozitivne prošlosti što ide u prilog hipotezi *H3*. Uzrok tome može biti preokupacija mislima o prošlosti. Utvrđena je i povezanost između učestalosti korišćenja emotikona i neadekvatnog korišćenja emotikona što može voditi ka osnovanoj pretpostavci da često korišćenje emotikona uzrokuje neadekvatnost korišćenja istih.

LITERATURA

- Milošević, I. (2009). *Neverbalno komuniciranje u novim medijskim uslovima*. Univerzitet u Beogradu, Fakultet političkih nauka.
- Milovanović, G., Sitarski, M., Petrović, M., Golževski, N., Barišić, S., Milovanović, T. (2005). *Mreža u razvoju*. Beogradska otvorena škola.
- Kostić, A., Nedeljković, J. (2012). *Samoefikasnost i vremenska orijentacija studenata Filozofskog fakulteta u Nišu*. Niš: Filozofski fakultet u Nišu;
- Vukmirović, D., Pavlović, K., Šutić, V. (2014). *Upotreba informaciono-komunikacionih tehnologija u Republici Srbiji*. Republički zavod za statistiku.
- Zimbardo, P., Boyd, J. (2008). *The Time Paradox*. Puffin Books.

Nikola Roy Chaudhury

APPLICATION AND EFFECT OF EMOTICONS AS ASSETS OF
NONVERBAL ELECTRONIC COMMUNICATIONS, ALIENATION
AND TIME PERSPECTIVES

The idea of this study assumes that our emotions and body language are attributed to emoticons during the electronic text communication in order for them to be expressed in our stead. Therefore, we hide or inadequately express our emotions and facial expressions in that way. What is more, if we create a habit of expressing emotions through emoticons, that may lead to difficulties in expressing and recognizing emotions when direct (*face-to-face*) communication and the general alienation in communication are in question. In addition to the application and the impact of emoticons, this research examines to what extent the electronic communication affects alienation with regard to the time perspective of the respondents. It is assumed that the role of electronic communication is to bring people together, whereas the wrong behavior during this type of communication causes alienation and difficulties in direct communication.

Key words: emoticons, alienation, emotions, Internet, communication

